

การถวายสังฆทาน

การถวายสังฆทานในเมืองไทยมีความเข้าใจต่างกันออกไป บางท่านกล่าวว่า การใส่บาตรแก่ภิกษุที่มาจาก จตุรทิศโดยไม่เลือกภิกษุถือว่าเป็นการถวายสังฆทาน เพราะมิได้เจาะจงภิกษุ บางท่านกล่าวว่า การนำของไปถวายสงฆ์ ในวัดโดยมีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งหรือภิกษุ ๔ รูปในวัดเป็นผู้รับ ก็จะเป็นสังฆทานเช่นเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นตัวแทนของ สงฆ์ แต่ความเข้าใจดังกล่าวยังไม่ถูกต้องตามข้อความในพระสูตรและพระวินัยที่เกี่ยวกับสังฆทาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ทักขิณาวิภังคสูตร มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งพระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงกรอ ด้ายและทอจีวรเพื่ออุทิศถวายแด่พระผู้มีพระภาค พระนางได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วกราบทูลว่า

อิทฺ เม ภนฺเต นวํ ทุสฺสยํ ภาควนฺตํ อุทฺทิสฺส สามํ กนฺตํ สามํ วายิตํ, ตํ เม ภนฺเต ภาควา ปฏิกคณฺหาตุ อญฺญมปิ อุปาทาย.¹

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผ้าไหมคู่นี้ หม่อมฉันกรอด้วยเอง ทอเอง ตั้งใจอุทิศถวายพระผู้มีพระภาค ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ รับผ้าไหมคู่นี้ของหม่อมฉันเถิด”

ในขณะนั้นพระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

สงฺฆเ โคตมิ เทหิ. สงฺฆเ เต ทินฺเน อหฺญเจว ปุชฺชิตํ ภวิสฺสามิ สงฺโฆ จ.²

“โคตมี ขอพระนางจงถวายสงฆ์เถิด เมื่อพระนางถวายสงฆ์แล้ว จักเป็นอันบูชาอาตมภาพและสงฆ์”

ในเรื่องนี้พระพุทธองค์มิได้ทรงรับจีวรของพระนางมหาปชาบดีโคตมี แต่ทรงแนะนำให้พระนางถวายสงฆ์ ตามข้อความในพระสูตรข้างต้น สังฆทาน คือ ทานที่ถวายภิกษุสงฆ์โดยไม่ระบุบุคคลว่าเป็นภิกษุรูปใด แต่เป็นภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีอยู่ในวัด หรือภิกษุที่สงฆ์คัดเลือกแล้วจัดสรรให้ การถวายสังฆทานนี้มีอานิสงส์มาก เพราะไม่จำกัดด้วย ศील สมาธิ ปัญญาของภิกษุผู้รับทาน แต่เป็นองค์รวมของภิกษุทั้งหมด

ในคัมภีร์อรรถกถาของทักขิณาวิภังคสูตร³กล่าวว่า การถวายสังฆทานประเภทนี้แม้ผู้รับจะเป็นปุถุชนหรือคน ทุศีลก็มีอานิสงส์มากกว่าการถวายทานแก่พระอรหันต์ เหตุที่เป็นดังนี้ก็เนื่องจากว่าผลทานไม่ถูกจำกัดด้วยศีล สมาธิ และปัญญาของบุคคลผู้รับนั่นเอง

หลังจากนั้น พระพุทธองค์ทรงจำแนกทานที่ถวายเฉพาะบุคคล (ปาฏิปุคคิกทาน) ๑๔ ประเภท⁴ คือ

1 ม.อ. ๑๔/๓๗๖/๓๒๑

2 ม.อ. ๑๔/๓๗๖/๓๒๑

3 อิติ ภาควตา พุทฺธปฺปมฺเฆ สงฺฆเ ทินฺนทกฺขิณาปิ คุณฺสงฺขาเย อสงฺเขยฺยาติ วุตฺตํ. กาสาวกณฺธสงฺฆเ ทินฺนทกฺขิณาปิ คุณฺสงฺขาเยว อสงฺเขยฺยาติ วุตฺตา. สงฺฆคตา ทกฺขิณา หิ สงฺฆเ จิตฺติการํ กาคฺตุ สกฺโกณตสฺส โหติ, สงฺฆเ ปน จิตฺติกาโร ทุกฺกโร โหติ. (ม.อ.อ. ๓/๓๘๐/๒๓๒)

“ดังนั้น แม้ทักขิณาที่บุคคลถวายในสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า มีผลนับไม่ได้ โดยการนับด้วยคุณ แม้ทักขิณาที่บุคคลถวายในสงฆ์ที่มีผ้ากาสาวะพັນคอ พระองค์ก็ตรัสว่า มีผลนับไม่ได้โดยการนับด้วยคุณเหมือนกัน แท้จริงแล้วทักขิณาที่ถึงในสงฆ์ย่อมมีแก่บุคคลผู้สามารถทำความยำเกรงในสงฆ์ แต่การทำความยำเกรงในสงฆ์ก็เป็นสิ่งทำได้ยาก”

4 จุทฺทส โข ปนิมานนฺท ปาฏิปุคฺคิกาทกฺขิณา. กตฺมา จุทฺทส. ตถาคเต อรหฺนเต สมฺมาสมฺพุทฺเธ ทานํ เทติ,

๑. ทานที่ถวายในพระพุทธรเจ้า
๒. ทานที่ถวายในพระปัจเจกพุทธรเจ้า
๓. ทานที่ถวายในพระอรหันต์
๔. ทานที่ถวายในผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลอรหัตผล
๕. ทานที่ถวายในพระอนาคามี
๖. ทานที่ถวายในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลอนาคามีผล

อัย ปจมา ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. ปจฺเจกสมพุทฺธเจ หานํ เทติ, อัย พุติยา ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. ตถาคตสาวเก อรหณเต หานํ เทติ, อัย ตติยา ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. อรหตฺตผลสจฺจนิกิริยาย ปฏฺิพนเน หานํ เทติ, อัย จตุตฺถิ ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. อนาคามีสฺส หานํ เทติ, อัย ปญจมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. อนาคามีผลสจฺจนิกิริยาย ปฏฺิพนเน หานํ เทติ, อัย ฉฎฺฐิ ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. สกทาคามีสฺส หานํ เทติ, อัย สตฺตมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. สกทาคามีผลสจฺจนิกิริยาย ปฏฺิพนเน หานํ เทติ, อัย อฏฺฐมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. โสตาปนเน หานํ เทติ, อัย นวมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. โสตาปตฺติผลสจฺจนิกิริยาย ปฏฺิพนเน หานํ เทติ, อัย ทสมมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. พาหิรเก กาเมสฺส วิตฺตราเค หานํ เทติ, อัย เอกาทสมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. ปุณฺณชฺชนสฺส ลวณเต หานํ เทติ, อัย ทฺวาทสมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. ปุณฺณชฺชนทฺสสฺส เล หานํ เทติ, อัย เตรสมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณา. ติรจฺฉานคเต หานํ เทติ, อัย จุทฺทสมี ปาฏิปุคคฺลิกา ทกฺขิณาติ. (ม.อ.อ. ๓/๓๗๙/๓๒๓-๒๔)

“อานนท ทักขิณาเป็นปาฏิปุคคฺลิก (การถวายทานเจาะจงบุคคล)นี้ มี ๑๔ ประการ ทั้ง ๑๔ ประการมีอะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลยอมถวายทานในพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๑
๒. บุคคลยอมถวายทานในพระปัจเจกพุทธะ นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๒
๓. บุคคลยอมถวายทานในพระสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่

๓

๔. บุคคลยอมถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรรหัตผล นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๔
๕. บุคคลยอมถวายทานในพระอนาคามี นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๕
๖. บุคคลยอมถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่

๖

๗. บุคคลยอมถวายทานในพระสกทาคามี นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๗
๘. บุคคลยอมถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่

๘

๙. บุคคลยอมถวายทานในพระโสดาบัน นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๙
๑๐. บุคคลยอมถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่

๑๐

๑๑. บุคคลยอมถวายทานในบุคคลภายนอกศาสนาผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลายแล้ว นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๑๑

๑๒. บุคคลยอมให้ทานในปุณฺณชฺชนผู้มีศีล ๑ นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๑๒
๑๓. บุคคลยอมให้ทานในปุณฺณชฺชนผู้ทุศีล นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๑๓
๑๔. บุคคลยอมให้ทานในสัตว์ดิรัจฉาน นี่เป็นทักษิณาปาฏิปุคคฺลิกประการที่ ๑๔

๗. ทานที่ถวายในพระสกทาคามี
๘. ทานที่ถวายในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลुสกทาคามีผล
๙. ทานที่ถวายในพระโสดาบัน
๑๐. ทานที่ถวายในผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล หมายถึง ขรवासและภิกษุ

ในคัมภีร์อรรถกถากล่าวว่า ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล คือ ผู้ที่ดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์โดยมี พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงอุบาสกผู้รักษาศีล ๕, อุบาสกผู้รักษาศีล ๑๐, สามเณร, ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วในวันนั้น, ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วที่สมบุรณ์ด้วยวัตร, ภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา (ในระดับ ญาณ ๑-๑๐) ภิกษุผู้ปรารภวิปัสสนา (ในระดับญาณ ๑๑) และท่านผู้บรรลุโสดาปัตติมรรค⁵

๑๑. ทานที่ให้แก่มุคคณนอกศาสนา ผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม คือ ผู้บรรลุภิกขุ ๕ ได้แก่ ฤๅษีผู้ บรรลุฌานอภิกขุ การถวายทานแก่มุคคณเหล่านี้มีอานิสงส์น้อยกว่าผู้ที่ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล

๑๒. ทานที่ให้แก่มุคคณผู้มีศีล
๑๓. ทานที่ให้แก่มุคคณผู้ทุศีล
๑๔. ทานที่ให้แก่มุคคณผู้วิจิกขาน

จะเห็นได้ว่าใน ๑๔ ข้อนี้ ไม่มีข้อใดที่กล่าวถึงสังฆทานที่ให้แก่มุคคณผู้เดียวแล้วเจาะจงถึงพระสงฆ์ นอกจาก

5 โสดาปัตติผลสัจฉิกิริยาย ปฏิปนเนติ เอตล เหฏฐิมโกฏฐิยา ติสรณ คโต อุปาสโกปิ โสดาปัตติผลสัจฉิกิริยาย ปฏิปนโน นาม, ตสมิ ทินนทานมปิ อสงเขยยุย อปเปเมยย. ปณจสีเล ปติภูจิตตสส ตโต อุตตริ มหปผล. ทสสีเล ปติ ภูจิตตสส ตโต อุตตริ ตทหุพพชิตตสส สามเณรสส, ตโต อุตตริ อุปสมปนนภิกขุโน, ตโต อุตตริ อุปสมปนนสเสว วตตสม ปนนสส, ตโต อุตตริ วิปสสกสส, ตโต อุตตริ อารทวิปสสกสส, ตโต อุตตริ อุตตมโกฏฐิยา ปน มคคสมงคิ โสดาปัตติผล สัจฉิกิริยาย ปฏิปนโน นาม. (ม.อ.อ. ๓/๓๗๙/๒๒๙)

“ในคำว่า (โสดาปัตติผลสัจฉิกิริยาย ปฏิปนเน) ในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล หมายความว่า :-

๑. แม้อุบาสกผู้ถึงไตรสรณะเป็นอย่างต่ำ ก็ชื่อว่าผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล แม้ทานที่ให้ใน อุบาสกนั้นก็นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้

๒. ทานที่ให้แก่มุคคณผู้ดำรงมั่นอยู่ในศีล ๕ มีผลมากกว่าทานนั้น
๓. ทานที่ให้แก่มุคคณผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีล ๑๐ มีผลมากกว่าทานนั้น
๔. ทานที่ถวายแก่มุคคณผู้บวชในวันนั้น มีผลมากกว่าทานนั้น
๕. ทานที่ถวายแก่มุคคณผู้อุปสมบทแล้ว มีผลมากกว่าทานนั้น
๖. ทานที่ถวายแก่มุคคณผู้อุปสมบทแล้วที่สมบุรณ์ด้วยวัตร มีผลมากกว่าทานนั้น
๗. ทานที่ถวายแก่มุคคณผู้เจริญวิปัสสนาในระดับต่ำกว่าสังขารูปกชาญาณ มีผลมากกว่าทานนั้น
๘. ทานที่ถวายแก่มุคคณผู้ปรารภวิปัสสนาในระดับสังขารูปกชาญาณ มีผลมากกว่าทานนั้น
๙. ท่านประกอบด้วยมรรคเป็นอย่างสูง ชื่อว่าผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล ทานที่ถวายแก่ท่านผู้นี้ มีผลมากกว่าทานที่กล่าวมานั้นแน่นอน”

นั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงอานิสงส์ของท่านที่ให้แก่บุคคลเหล่านั้น^๖ ดังนี้

๑. บุคคลผู้ที่ให้ทานในสัตว์ดิรัจฉาน ได้รับอานิสงส์ ๑๐๐ อัฒภาพ
๒. ให้ทานในผู้ทุศีล ได้รับอานิสงส์ ๑,๐๐๐ อัฒภาพ
๓. ให้ทานในปุถุชนผู้มีศีล ได้รับอานิสงส์ ๑๐๐,๐๐๐ อัฒภาพ
๔. ให้ทานในบุคคลนอกศาสนาผู้บรรลุนิพพานอภิญญา ได้อานิสงส์แสนโกฏิอัฒภาพ
๕. ให้ทานในผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานอภิญญา มีอานิสงส์นับไม่ได้

๖-๑๔. ทานที่ให้ในพระโสดาบัน, ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกลาคามีผล, พระสกทาคามี, ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล, พระอนาคามี, ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผล, พระอรหันต์, พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอานิสงส์นับไม่ได้ตามลำดับ

หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงทานที่ให้เฉพาะบุคคลซึ่งเรียกว่า ปาฏิบุคลิกทานแล้ว ได้ทรงจำแนกถึงสังฆิกทาน คือ ทานที่ถวายแด่สงฆ์ มี ๗ ประเภท^๗ คือ

๖ ตตฺตานนฺท ตีรจฺฉานคเต ทานํ ทตฺวา สตคฺคณา ทกฺขิณา ปาฏิภฺกฺขิตฺตพฺพา. ปุถุชฺชนทุสฺสีเล ทานํ ทตฺวา สทฺสคฺคณา ทกฺขิณา ปาฏิภฺกฺขิตฺตพฺพา. ปุถุชฺชนสฺสัณฺเฑ ทานํ ทตฺวา สตฺสทฺสคฺคณา ทกฺขิณา ปาฏิภฺกฺขิตฺตพฺพา. พาทฺธิรเก กาเมสุ วิตฺตราเค ทานํ ทตฺวา โภจฺจิสฺสทฺสคฺคณา ทกฺขิณา ปาฏิภฺกฺขิตฺตพฺพา. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาเย ปฏฺฐิปนเน ทานํ ทตฺวา อสงฺเขยฺยา อปฺปเมยฺยา ทกฺขิณา ปาฏิภฺกฺขิตฺตพฺพา. โก ปน วาโห โสตาปนฺเน. โก ปน วาโห สกทาคามีผลสจฺฉิกิริยาเย ปฏฺฐิปนเน. โก ปน วาโห สกทาคามีผล. โก ปน วาโห อนาคามีผลสจฺฉิกิริยาเย ปฏฺฐิปนเน. โก ปน วาโห อนาคามีผล. โก ปน วาโห อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาเย ปฏฺฐิปนเน. โก ปน วาโห อรหันเต. โก ปน วาโห ปจฺเจกสมฺพุทฺเธ. โก ปน วาโห ตถาคเต อรหันเต สมฺมาสมฺพุทฺเธ. (ม.อ.อ. ๓/๓๗๔/๓๒๔)

“อานนท ในทักษิณปาฏิบุคลิก ๑๔ ประการนั้น :-

๑. บุคคลให้ทานในสัตว์ดิรัจฉานแล้ว พึงหวังทักษิณอันมีอานิสงส์ ๑๐๐ อัฒภาพ
๒. ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีลแล้ว พึงหวังทักษิณอันมีอานิสงส์ ๑,๐๐๐ อัฒภาพ
๓. ให้ทานในปุถุชนผู้มีศีลแล้ว พึงหวังทักษิณอันมีอานิสงส์ ๑๐๐,๐๐๐ อัฒภาพ
๔. ถวายทานในบุคคลภายนอกศาสนาผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลายแล้ว พึงหวังทักษิณอันมีอานิสงส์แสนโกฏิอัฒภาพ

๕. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผลแล้ว พึงหวังทักษิณอันมีอานิสงส์นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้

๖. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในพระโสดาบัน
๗. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกลาคามีผล
๘. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในพระสกทาคามี
๙. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล
๑๐. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในพระอนาคามี
๑๑. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผล
๑๒. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในพระสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์
๑๓. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในพระปัจเจกพุทธเจ้า
๑๔. ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการถวายทานในพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า”

๗ สตฺต โข ปนฺนิมานนฺท สงฺฆคฺคา ทกฺขิณา. กตฺมา สตฺต. พุทฺธปฺปมฺเฆ อุกฺโกตฺสงฺเฆ ทานํ เทติ, อโย ปจฺมา สงฺฆคฺคา

๑. บุคคลยอมถวายทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย มีพระพุทธรูปเป็นประมุข (พุทธรูปมุขะ อุภโตสงฆะ ทานํ เทติ)
๒. เมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้วบุคคลยอมถวายทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย (ตถาคตะ ปรินิพพุเต อุภโตสงฆะ ทานํ เทติ)
๓. บุคคลยอมถวายทานในภิกษุสงฆ์ (ภิกษุสงฆะ ทานํ เทติ)
๔. บุคคลยอมถวายทานในภิกษุณีสงฆ์ (ภิกษุณีสงฆะ ทานํ เทติ)
๕. บุคคลถวายทานโดยกล่าวว่า ขอท่านจงให้ภิกษุและภิกษุณีจำนวนเท่านี้แก่ข้าพเจ้าจาก[ภิกษุและภิกษุณี]สงฆ์ (เอตตกา เม ภิกษุ จ ภิกษุณีโย จ สงฆโต อุททิสฺสเถติ ทานํ เทติ)
๖. บุคคลถวายทานโดยกล่าวว่า ขอท่านจงให้ภิกษุจำนวนเท่านี้แก่ข้าพเจ้าจาก[ภิกษุ] สงฆ์ (เอตตกา เม ภิกษุ สงฆโต อุททิสฺสเถติ ทานํ เทติ)
๗. บุคคลถวายทานโดยกล่าวว่า ขอท่านจงให้ภิกษุณีจำนวนเท่านี้แก่ข้าพเจ้าจาก[ภิกษุณี]สงฆ์ (เอตตกา เม ภิกษุณีโย สงฆโต อุททิสฺสเถติ ทานํ เทติ)

จะเห็นได้ว่า ในทานที่ถวายสงฆ์ ๗ ประการเหล่านี้ ไม่มีข้อที่กล่าวว่าบุคคลถวายภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้วตั้งใจอุทิศสงฆ์กันับเข้าเป็นสังฆทาน หากแต่ต้องเข้าไปหาภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในวัด อาจจะเป็นเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุเทศ (ผู้แจกภัต) แล้วขอนิมนต์ภิกษุจากบุคคลดังกล่าว ดังเช่นบางท้องถิ่นในประเทศไทยและสหภาพพม่ามีการถวายสลากภัตโดยนิมนต์ภิกษุจากวัดมารับสลากภัต จัดเป็นการถวายสังฆทานจะจงภิกษุที่ได้รับเลือกมาจากวัดแล้ว

หลังจากพระพุทธองค์ตรัสสังฆทาน ๗ ประการแล้ว ได้ตรัสต่อไปว่า

ทกฺขิณา. ตถาคตะ ปรินิพพุเต อุภโตสงฆะ ทานํ เทติ, อโย ทุตฺติยา สงฆคตา ทกฺขิณา. ภิกษุสงฆะ ทานํ เทติ, อโย ตุตฺติยา สงฆคตา ทกฺขิณา. ภิกษุณีสงฆะ ทานํ เทติ, อโย จตฺตเถ สงฆคตา ทกฺขิณา. เอตตเก เม ภิกษุ จ ภิกษุณีโย จ สงฆโต อุททิสฺสเถติ ทานํ เทติ, อโย ปญฺจมี สงฆคตา ทกฺขิณา. เอตตเก เม ภิกษุ สงฆโต อุททิสฺสเถติ ทานํ เทติ, อโย ญฺญูจี สงฆคตา ทกฺขิณา. เอตตเก เม ภิกษุณีโย สงฆโต อุททิสฺสเถติ ทานํ เทติ, อโย สตตมี สงฆคตา ทกฺขิณา. (ม.อ.อ. ๓/๓๘๐/๓๒๔-๒๕)

“อานนท์ ทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ ๗ ประการเหล่านี้ ทั้ง ๗ ประการมีอะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลยอมถวายทานในสงฆ์ ๒ ฝ่ายมีพระพุทธรูปเป็นประมุข นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๑
๒. เมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้วบุคคลยอมถวายทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๒
๓. บุคคลยอมถวายทานในภิกษุสงฆ์ นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๓
๔. บุคคลยอมถวายทานในภิกษุณีสงฆ์ นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๔
๕. บุคคลเพียงสงฆ์ว่า ขอท่านจงให้ภิกษุและภิกษุณีจำนวนเท่านี้แก่ข้าพเจ้าจากสงฆ์ แล้วถวายทาน นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๕
๖. บุคคลเพียงสงฆ์ว่า ขอท่านจงให้ภิกษุจำนวนเท่านี้แก่ข้าพเจ้าจากสงฆ์ แล้วถวายทาน นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๖
๗. บุคคลเพียงสงฆ์ว่า ขอท่านจงให้ภิกษุณีจำนวนเท่านี้แก่ข้าพเจ้าจากสงฆ์ แล้วถวายทาน นี่เป็นทักขิณาที่ถวายในสงฆ์ประการที่ ๗”

ภวิสสนติ โข ปนนานนท อนาคตมทธานัน โคตรภูโน กาสาวกณชา ทุสสีลา ปาปธมมา. เตสุ ทุสสีเลสุ สัม อุต
ทิสส ทานํ ทสสนติ, ตทาปาหํ อานนท สงฆคตํ ทกขิณํ อสงเขยฺยํ อปฺปเมยฺยํ วทามิ, น เตววาหํ อานนท เกณจิ ปริยา
เยน สงฆคตาย ทกขิณาย ปาฏิปุคฺคฺลิกํ ทานํ มหปผลตรํ วทามิ.^๘

“อานนท ในอนาคตกาลจักมีแต่เหล่าโคตรภูภิกษุ มีผ้ากาสาวะพັນคอ เป็นผู้ทูล มีธรรมเลวทราม คนทั้ง
หลายจักถวายทานเจาะจงสงฆ์ได้ในภิกษุผู้ทูลเหล่านั้น แม้ในเวลานั้น เรายังกล่าวทักษิณาที่ถวายในสงฆ์ว่า มี
อานิสงส์นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ แต่เราไม่กล่าวทานให้เจาะจงบุคคลว่ามีผลมากกว่าทักษิณาที่ถวายในสงฆ์ด้วยเหตุ
ใดๆ”

ข้อนี้หมายความว่า ในอนาคตกาลเมื่อภิกษุหมดสิ้นไป มีเพียงพระโคตรภู คือ ภิกษุผู้รักษาระกุล พวกเขา
ประกอบอาชีพการงาน มีครอบครัว เลี้ยงบุตรภรรยาเหมือนชาวบ้านทั่วไป แต่เป็นวงศ์ตระกูลซึ่งสืบทอดมาจากเหล่า
ภิกษุในกาลก่อน พวกเขาซึ่งชาวโลกถือว่าเป็นภิกษุนั้นมีผ้ากาสาวะพັນคอ เรียกว่าพระโคตรภู

ในขณะนั้นแม้บุคคลจะถวายทานแก่พระโคตรภูภิกษุโดยเจาะจงสงฆ์ ก็นับว่าเป็นสังฆทานเช่นเดียวกัน
เพราะพระโคตรภูเหล่านั้นเป็นตัวแทนซึ่งผู้ถวายทานขอมาจากภิกษุสงฆ์ จึงจะนับว่าเป็นสังฆทานได้ ในอรรถกถาของ
ทักษิณาวีรังกสูตร^๙ มีเรื่องเล่าว่า มีเศรษฐีท่านหนึ่งได้รับภิกษุผู้ทูลจากสงฆ์ แต่ท่านต้อนรับอย่างนอบน้อม ถวายอาหาร
อันประณีต ทำให้ภิกษุนั้นเข้าใจว่าเศรษฐีเลื่อมใสตน ครั้นถึงเวลาเย็นได้เข้าไปหาเศรษฐีเพื่อขอจอบไปตายหย้า เศรษฐี
จึงเอาเท้าเขี่ยจอบให้โดยกล่าวว่าจอบไปเถิด ทำให้ชาวบ้านสงสัยจึงสอบถาม เศรษฐีตอบว่า เมื่อเช้านี้ฉันถวายภิกษุที่
เป็นตัวแทนของสงฆ์ แต่เย็นวันนี้ฉันให้ภิกษุผู้ทูล จึงทำอากัปกิริยาต่างกัน

จะเห็นได้ว่า การถวายสังฆทานนี้มีอานิสงส์มาก ก็เพราะว่าได้เจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่งโดยเฉพาะ แต่

8 ม.อ.อ. ๓/๓๘๐/๓๒๕

9 ตตถ ทิ เอโก วิหารสามิ ภูมฺมพิโก “สงฆคตํ ทกขิณํ ทสสามิติ สงฆโต อุตฺทิสิตฺวา เอกํ ภิกขุ เทหาติ ยาจิ. โส
เอกํ ทุสสีลภิกขุ ลภิตฺวา นิสินนฺนฺจฺจํ อโပ္ปยุชาเปตฺวา อาสนํ ปณฺญาเปตฺวา อปริ วิตานํ พนฺธิตฺวา คนฺธธมฺมปฺปเมหิ ปุเชต
วา ปาเท โธวิตฺวา เตเลน มกฺขेतฺวา พุทฺธสฺส นิปจฺจการํ กโรนฺโต วีย สงฺเข จิตฺติกาเรน เทยฺยธมฺมํ อทาสี. โส ภิกขุ
ปจฺจมาตตํ วิหารชคฺคนตฺถาย กุทาลกํ เทหาติ ชรทวารํ อาคโต อุปาสโก นิสินโนว กุทาลํ ปาเทน ขิปีตฺวา “คณฺหาติ อ
ทาสี. ตเมณํ มนุสฺสา อาหํสุ “ตุมฺเหหิ ปาโตว เอตสฺส กตสฺสกาโร วตฺตํ น สกฺกา อิทานิ อุปจารมตตกมฺปิ นตฺถิ กิ นามะ
ตฺนติ. อุปาสโก “สงฆสฺส โส อຍ္ယา จิตฺติกาโร น เอตสฺสาติ อาห. (ม.อ.อ. ๓/๓๘๐/๓๒๕)

“ในบรรดาอุบาสกเหล่านั้น อุบาสกคนหนึ่งเป็นภุมมพิเจ้าของวิหารคิดว่า ‘เราจักถวายทักษิณาที่ถึงในสงฆ์’
จึงร้องขอว่า ‘ขอท่านทั้งหลายจงให้ภิกษุรูปหนึ่ง เจาะจงจากสงฆ์เถิด’ เขาได้ภิกษุผู้ทูลรูปหนึ่ง เชื้อเชิญไปสู่สถานที่นั่ง
ปูลาดอาสนะ กันเพดานเบื้องบน บูชาด้วยของหอม ธูปและดอกไม้แล้ว ล้างเท้าทาด้วยน้ำมัน เป็นดุจทำความ
นอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า ได้ถวายไทยธรรมด้วยความยำเกรงในสงฆ์

ในเวลาเย็นภิกษุรูปนั้นมายังประตูเรือนพร้อมกับกล่าวว่า ขอท่านจงให้จอบเพื่อประโยชน์แก่การดูแลวิหาร
อุบาสกนั่งอยู่หนึ่งเองใช้เท้าเขี่ยจอบถวายโดยกล่าวว่า ท่านจงถือเอาเถิด

มนุษย์ทั้งหลายได้กล่าวกับเขาว่า ใครๆ ไม่อาจพูดถึงสักการะที่ท่านทำแก่ภิกษุนั้นแต่เขารู้ได้ บัดนี้ แม้เพียง
มารยาทก็ไม่มี นี่มันเรื่องอะไรกัน

อุบาสกกล่าวว่า แะนาย นั้นเป็นการทำความยำเกรงต่อสงฆ์ ไม่ใช่การทำความยำเกรงต่อภิกษุนี้”

เป็นการเจาะจงสงฆ์ ในอรรถกถาของทักษิณาวินิจฉัยและกัณฑ์ชาตโรฎฐีได้จำแนกสังฆทานโดยย่อ ๒ ประเภท คือ

๑. สังฆทานที่ถวายภายในวัด
๒. สังฆทานที่ถวายภายนอกวัด

สังฆทานที่ถวายภายในวัด คือ การถวายแก่ภิกษุสามเณรทุกรูปที่อยู่ในวัด โดยนับรวมสามเณรเข้าในสงฆ์อีกด้วย และภิกษุสามเณรเหล่านั้นต้องอยู่พร้อมหน้ากันภายใน ๑๒ ศอกในวัดที่มีรั้วล้อม ถ้าเป็นวัดที่ไม่มีรั้วล้อม ให้นับ ๑ เลทขุบาท คือ สถานที่ข้างก้อนดินออกไปสุดแรงของบุรุษผู้มีกำลังปานกลาง

สังฆทานที่ถวายภายนอกวัด คือ การถวายนอกวัดโดยทายกไปขอณิมนต์ภิกษุจากเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุเทศก์ (พระแจกภัต) ผู้รับกิจนิมนต์แทนสงฆ์ แล้วนำภิกษุหรือสามเณรที่ตนได้จากสงฆ์นั้นไปฉันที่บ้านหรือศาลาในหมู่บ้าน ดังนั้น การนิมนต์พระจากวัดไปฉันเช้าหรือฉันเพลที่บ้านก็ตาม การทำสลากภัตแล้วรับภิกษุสามเณรที่ได้รับสลากไปฉันที่บ้านก็ตาม จัดเป็นสังฆทานประเภทนี้

สังฆทานประเภทที่ ๒ ต้องเป็นการถวายภายนอกวัดเท่านั้น ถ้าทายกนิมนต์พระบางรูปที่อยู่ในวัดแล้วถวายอาหารหรือสิ่งของ ไม่จัดเป็นสังฆทาน เพราะสังฆทานประเภทแรกต้องเป็นการถวายภิกษุและสามเณรทั้งหมดวัดเท่านั้น ส่วนสังฆทานประเภทที่ ๒ ต้องเป็นการถวายภายนอกวัดเท่านั้น และผู้ถวายต้องเจาะจงสงฆ์เป็นหลักด้วยใจเป็นกลาง ถ้าผู้ถวายรู้สึกดีใจที่พระเถระมารับทาน หรือรู้สึกเสียใจที่สามเณรน้อยมารับทาน ก็ไม่จัดเป็นสังฆทาน แต่นับว่าเป็นปาฏิปุคคสิกทาน คือ ทานเจาะจงบุคคล

ดังข้อความว่า

ภิกษุสงฺฆเต อปริจฺฉินฺนกมฺหาภิกษุสงฺฆเ.¹⁰

“คำว่า ภิกษุสงฆ (ในภิกษุสงฆ์) คือ ในหมู่ภิกษุจำนวนมากที่มีได้ระบุจำนวน”

“เอตตกาเยว ภิกฺขุ อุทฺทิสฺสชาติ เอวํ ปริจฺเจทฺสส อกรณเณ อุปจารสึมาปริยาปนฺนานํ เขตตปริยาปนฺนานํ วเสน อปริจฺฉินฺนกมฺหาภิกษุสงฺฆเ.”¹¹

“คำว่า ในหมู่ภิกษุจำนวนมากที่มีได้ระบุจำนวน คือ ในหมู่ภิกษุจำนวนมากที่มีได้ระบุจำนวนโดยเนื่องด้วยหมู่ภิกษุที่อยู่ในเขตวัดที่นับเข้าในอุปัชฌายา (เขตวัดที่มีรั้วล้อมรอบหรือถ้าเป็นวัดที่ไม่มีรั้วล้อม ให้นับ ๑ เลทขุบาท) โดยไม่ทำการระบุจำนวนอย่างนี้ว่า ‘จงเจาะจงให้ภิกษุเพียงเท่านี้’ ”

สงฆสฺส เทตฺติ เอตถ วิหารํ ปวิสฺสวา “สงฆสฺส ทมฺมิติ ทินนํ อุปจารสึมาคตฺตานญฺจ ตโต พหิทฺธาปิ เตหิ สทฺธิ เอกาพฺพทฺธานญฺจ ปาปฺณาติ, ตสฺมา เตสํ คาทเก สติ อสมฺปตฺตานมฺปิ ภาโค ทาทพฺโพ. ยํ ปน พหิ อุปจารสึมา ย ภิกฺขุ ทิสฺวา “สงฆสฺสชาติ ทียติ, ตํ เอกาพฺพทฺธปริสา ย ปาปฺณาติ. ย ปน ทฺวาทสฺหิ หตฺเถหิ ปริสํ อสมฺปตฺตา, เตสํ น ปาปฺณาติ.”¹²

“ในคำว่า สงฆสฺส เทติ (ถวายแก่สงฆ์) นี้ พึงทราบเนื้อความดังนี้

สิ่งของที่ทายกเข้าไปวัดแล้วถวายโดยกล่าวว่า สงฆสฺส ทมฺมิ (กระผมถวายแก่สงฆ์) ย่อมถึงแก่ภิกษุผู้อยู่ในอุปัชฌายา และภิกษุผู้เนื่องเป็นแถวกันกับภิกษุเหล่านั้นแม้ในภายนอกอุปัชฌายานั้น ดังนั้น เมื่อมีผู้แทนของภิกษุเหล่านั้น ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุผู้ยังมาไม่ถึง

10 ม.อุ.อ. ๓/๓๘๐/๒๓๐

11 ม.อุ.ฎีกา ๓/๓๘๐/๔๘๙

12 กงฺขา. ๑๙๒

ส่วนสิ่งของใดหายกเห็นภิกษุในภายนอกอุปจารสีมาแล้วถวายว่า สงฆสส ทมมิ (กระผมถวายแก่สงฆ์) สิ่งของนั้นย่อมถึงแก่บริษัทผู้นั้นเป็นแถวเดียวกัน แต่ภิกษุเหล่าใดยังไม่ทันถึงบริษัทภายใน ๑๒ ศอก สิ่งของนั้นย่อมไม่ถึงแก่ภิกษุเหล่านั้น”

เอกาพทฐตา เจตถ ทวาทสทตถพณตโรโต ปริจฉินทิตพพา. เตนาท “เย ปนาตืออาทิ.”¹³

“อนึ่ง ความเนื่องเป็นอันเดียวกันในเรื่องนี้ บุคคลพึงกำหนดด้วยระหว่าง ๑๒ ศอก ฉะนั้นจึงกล่าวว่า เย ปน (แต่ภิกษุเหล่าใด) เป็นต้น”

อนึ่ง คำว่า สงฆ์ ในคัมภีร์อรรถกถาจำแนกไว้ ๒ ลักษณะ¹⁴ คือ

๑. ทักขิณเอยสงฆ์ คือ สงฆ์ผู้ควรรับทักษิณา ได้แก่ พระอริยบุคคล ๔ คู่ ๘ จำพวก ซึ่งเป็นภิกษุหรือฆราวาส สงฆ์ประเภทนี้พบในคำว่า สงฆ์ สรรณ คจฉามิ (ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง) คำว่า สงฆ์ มีความหมาย ๔

13 กงขา.อภินวฎีกา ๓๑๕

14 สงฺฆมติ อิมินา ปน ปเทณ กิจจาปี อวิเสสโต ปุคฺคสมุโห วุตโต, อถ โข โส ทกฺขิณเอยสงฺโฆ สมฺมุติสงฺโฆ จาติ ทฺวิโร โหติ. ตตถ ทกฺขิณเอยสงฺฆมติ อฏฺฐอริยปุคฺคสมุโห วุจฺจติ. สมฺมุติสงฺฆมติ อวิเสเสน ภิกฺขุสมุโห โส อธิ อธิปเปโต. (กงขา. ๑๐๖)

“อนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสถึงกลุ่มบุคคลโดยสามัญทั่วไปด้วยบทว่า สงฺโฆ (สงฆ์) นี้ก็จริง แต่สงฆ์นั้นจำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ทักขิณเอยสงฆ์ (สงฆ์ผู้ควรแก่ทักษิณา) คือ กลุ่มอริยบุคคล ๘

๒. สมมุติสงฆ์ (สงฆ์โดยสมมติ) คือ หมู่ภิกษุโดยทั่วไป [หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการอุปสมบทตามวินัยกรรม ซึ่งอาจจะเป็นปุถุชนหรือพระอริยบุคคลก็ได้]

พระพุทธองค์ทรงประสงค์เอาสมมุติสงฆ์นั้นในญัตติของอุโบสถนี้[ว่า สุณาท เม ภนเต สงฺโฆ]”

โส จ สงฺโฆ ทฺวิโร สมฺมุติสงฺโฆ, ทกฺขิณเอยสงฺฆมติ. ตตถ สมคเคน สงฺเขน กตํ อุปสมปทากรรมํ สมฺมุติ นาม. ตาย สมมุติยา อุปสมปณณภูมิ ปตฺวา จูโธ ภิกฺขุสงฺโฆ สมฺมุติสงฺโฆ นาม. โส วินยกมฺเมสุ ปสิทฺโธ. ทกฺขิณเอยสงฺโฆ นาม อฏฺฐอริยปุคฺคสมุโห. โส ปน กิจจาปี สมฺมุติสงฺเขปี อนโตคฺโคเวว โหติ. ตถาปี สรรณคมฺน วณฺทนา มาน ปุชาสกุการา นุสฺสติฏฺฐานํสุ อนุตฺตรปุณฺณกฺเขตฺตวิเสสปริคฺคหตฺถํ ภาวตา ตถา ตถา สวณฺเณตฺวา โส วิสุํ วุตฺโตติ ทฏฺฐพฺโป. ปุณฺณชน สงฺโฆหิ ปุณฺณกฺเขตฺตํ สมานปี อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ น โหติ. กสฺมา. สาลิกฺเขตฺเต ตินานํ วิย เขตฺตทฏฺฐานํ สกกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฉานุสยานํ สพฺภาวติ. (ปรมตถ.ฎีกา ๗/๑๒)

“สงฆ์มี ๒ ประเภท คือ สมมุติสงฆ์ (สงฆ์โดยสมมติ) และทักขิณเอยสงฆ์ (สงฆ์ผู้ควรรับทักษิณา)

คำว่า สมมุติ คือ อุปสมบทกรรมอันสงฆ์พร้อมเพรียงกันกระทำ

สมมุติสงฆ์ คือ ภิกษุสงฆ์ผู้ถึงฐานะของผู้อุปสมบทด้วยสมมุติกรรม สมมุติสงฆ์นั้นปรากฏในวินัยกรรม

ทักขิณเอยสงฆ์ คือ หมู่อริยบุคคล ๘

แม้ทักขิณเอยสงฆ์จัดว่าเป็นสมมุติสงฆ์ แต่ก็ได้รับการยกย่องโดยประการนั้นๆ แล้วกล่าวไว้เฉพาะ เพื่อกำหนดนาบุญอันประเสริฐในฐานะที่เข้าถึงสรณะ นปโหวิ เคารพบูชา สักการะ และระลึกถึงเป็นนิตย์ จจริงอยู่ สงฆ์ปุถุชนแม้เป็นนาบุญก็ทำให้นาบุญอันประเสริฐไม่

ถามว่า : เหตุใดสงฆ์ปุถุชนจึงไม่ใช่นาบุญอันประเสริฐ

ตอบว่า : เพราะมีอนุสัยกิเลสคือสัkkายทิฏฐิและวิจิกิจฉาซึ่งเปรียบเสมือนหย้าในนาข้าวสาละที่ทำให้นาเสียหาย”

ประการในคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และไวยากรณ์ คือ

ก. ผู้ประชุมกันด้วยความเสมอกันแห่งทัญญู[คือปัญญาอันเกิดจากการบรรลุผล] และศีล[อันมั่นคง แม้จะต้องเสียชีวิตก็ไม่ทำผิดศีล] = ทัญญูศีลสามัญญู สหโตติ สงฺโฆ (สํ บทหน้า + หน ธาตุ = ประชุมกัน + ร ปัจจัยในกัตตุสาธนะ อุปสรรคคือ สํ คล้อยตามอรรถของ หน ธาตุ) <วิ.มหา.อ. ๑๕/๑๗๔, ที.สี.อ. ๒๕๐/๒๐๖, ม.ม.อ. ๑/๕๖/๑๔๑, อัง.จตุกกก.อ. ๑/๑๖/๑๘>

ข. ผู้กำจัดกิเลสความเร่าร้อนโดยชอบแล้วด้วยมรรคผลนั้นๆ = เตหิ เตหิ มคคผลลหิ สมมเทว กิเลสทเรถ หนิตถาติ สงฺโฆ (สํ บทหน้า + หน ธาตุ = เปียดเบียน + ร ปัจจัยในกัตตุสาธนะ อุปสรรคคือสํ มีอรรถว่า โดยชอบ) <กงฺขา.อภินวฎีกา ๑๒๙>

ค. ผู้กำจัดกิเลสด้วยตาบคือมรรคนั้นๆ ด้วยติ = สญฺญู กิเลส หนติ เตน เตน มคฺคาสินา มาเรตติ สงฺโฆ (นิตติ.ธ.อ. ๑๕๔)

ฆ. ผู้ที่กำจัดกิเลสความเร่าร้อนโดยชอบ = สมมเทว กิเลสทเรถ หนตติ สงฺโฆ (สํ บทหน้า + หน ธาตุ = เปียดเบียน + ร ปัจจัยในกัตตุสาธนะ อุปสรรคคือสํ มีอรรถว่า โดยชอบ) <รูป. ๗/๕๙๕>

๒. สมมุติสงฆ์ คือ สงฆ์โดยสมมุติ หมายถึง ภิกษุผู้ได้รับการอุปสมบทตามวินัยกรรม ซึ่งอาจจะเป็นปุถุชนหรือพระอริยบุคคล และใช้ในคำว่า สังฆทาน คือ ทานที่ถวายสงฆ์ ซึ่งหมายถึง ถวายแต่สมมุติสงฆ์ดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นพระอริยะ ปุถุชน สามเณร และยังหมายรวมถึงภิกษุทุศีลอีกด้วย ถ้าเขาได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้ไปรับทาน ก็จัดเป็นสงฆ์เช่นเดียวกัน คำว่า สงฆ์ ตามความหมายนี้มีรูปวิเคราะหว่า สํหนติ สมคฺคํ กมฺมํ สมฺปคฺจจฺจติติ สงฺโฆ¹⁵ (ผู้เข้าถึงกรรมโดยพร้อมเพรียงกัน ชื่อว่า สงฆ์)

ดังนั้น ในเมืองไทยปัจจุบันมักเข้าใจสังฆทานว่า

๑. การออกไปใส่บาตรในตอนเช้าเป็นการถวายสังฆทาน เพราะเราไม่ได้ระบุถึงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง แต่มุ่งถึงพระอริยสงฆ์ ความเห็นนี้ไม่ถูกต้อง เพราะสังฆทานที่ถวายนอกวัดต้องเป็นการถวายแก่ภิกษุที่เป็นตัวแทนของสงฆ์ ซึ่งได้รับเลือกให้มารับทานเท่านั้น

๒. การเข้ามาในวัดแล้วถวายสังฆทานแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเพื่อให้เป็นของส่วนรวมแก่ภิกษุสามเณรในวัด ความเห็นนี้ไม่ถูกต้อง เพราะสังฆทานที่ถวายภายในวัดต้องเป็นการถวายแก่ภิกษุและสามเณรทั้งหมดที่อยู่ในวัด

๓. การนิมนต์พระ ๔ รูปแล้วถวายสังฆทานในวัด ความเห็นนี้ไม่ถูกต้อง เพราะภิกษุ ๔ รูปนั้นเป็นสงฆ์ตามวินัยกรรมเพื่อการทำอุโบสถกรรมเป็นต้น ไม่ใช่สงฆ์ในการถวายสังฆทาน

จะเห็นได้ว่า การถวายทานสังฆทานตามความเข้าใจข้างต้นไม่ได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในอรรถกถาของทักษิณาวินัยคสูตรและกัณฑ์ชาตรีตามทีกล่าวนำมาแล้ว